

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології
Кафедра журналістики

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕДІАКРИТИКА»**

для здобувачів вищої освіти
галузі знань 06 «Журналістика»
спеціальності 061 Журналістика

м. Івано-Франківськ – 2025

ВСТУП

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти спеціальності 061 Журналістика, які вивчають навчальну дисципліну «Медіакритика». Документ містить систематизовані вказівки щодо організації навчального процесу, опанування теоретичного матеріалу та розвитку практичних навичок критичного аналізу медіапродукції.

Медіакритика є особливим сегментом журналістики, що аналізує та оцінює медійний продукт з точки зору форми, змісту, тенденцій виробництва, впливу на суспільство. У сучасних умовах медіаперенасичення, інформаційних війн та цифрової трансформації комунікацій медіакритика набуває особливого значення як інструмент формування медіаграмотності суспільства.

Український медіапростір 2024-2025 років характеризується динамічними змінами. За даними Індексу медіаграмотності українців 2024, спостерігається зростання критичного ставлення до медіаконтенту: 66% аудиторії вважають, що контент спотворюється в інтересах політиків, 54% визнають проблему замовних матеріалів актуальною. Водночас 19% українців навчилися розпізнавати джінсу та не звертають на неї уваги.

Інститут масової інформації (ІМІ) та «Детектор медіа» системно моніторять якість українських медіа. У 2025 році до «Білого списку» прозорих і відповідальних медіа увійшли 17 ресурсів, а Мапа рекомендованих медіа налічує 253 українських ресурси – на 48 більше, ніж у 2024 році. Це свідчить про зростання професійних стандартів у галузі.

Методичні рекомендації допоможуть студентам опанувати методи критичного аналізу медіа, навчитися розпізнавати маніпуляції, оцінювати якість журналістських матеріалів та створювати власні медіакритичні огляди відповідно до сучасних професійних стандартів.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування критичного підходу до сприйняття медіапродукції, розвиток умінь аналізу та оцінки медійних текстів, формування навичок свідомого споживання медіа та створення медіакритичних матеріалів.

Завдання дисципліни:

- Ознайомити студентів з основами медіакритики як наукової дисципліни та сегменту журналістики;
- Розвинути критичне мислення щодо медійного контенту різних типів;
- Навчити методам аналізу та оцінки медійних текстів (новин, реклами, кіно, стримінгових платформ);
- Підвищити обізнаність щодо ролі медіа в суспільстві та механізмів їхнього впливу;
- Сформувати навички створення критичних оглядів, рецензій та аналітичних матеріалів про медіа.

1.2. Місце дисципліни в структурі освітньої програми

Навчальна дисципліна «Медіакритика» є нормативною для здобувачів вищої освіти спеціальності 061 Журналістика. Курс викладається на 2 курсі (3 семестр) бакалаврату, обсягом 3 кредити ЄКТС (90 год.), з них: 16 год. лекцій, 22 год. практичних занять, 52 год. самостійної роботи.

2. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Тематичний план курсу

Тема	Лекції	Практ.	Сам.роб.
Тема 1. Медіакритика: поняття, генеза та сучасне значення	2	2	8
Тема 2. Жанри й форми медіакритики	2	4	8
Тема 3. Аудиторія і медіа: взаємодія	2	2	6
Тема 4. Критика реклами, кіно і стримінгових платформ	2	4	6
Тема 5. Етика медіакритики	2	4	6
Тема 6. Медіакритика в епоху дезінформації	2	2	6
Тема 7. Медіакритика і технології	2	4	6
Тема 8. Міжнародні практики медіакритики	2	4	6
ВСЬОГО	16	22	52

2.2. Зміст лекційного курсу

Тема 1. Медіакритика: поняття, генеза та сучасне значення (2 год.)

Медіакритика як сегмент журналістики. Предмет медіакритики: форма і зміст медійного продукту, тенденції виробництва, вплив на суспільство. Типологія медіакритики за О. Короченським: академічна, професійна, масова. Історія розвитку медіакритики в світі та Україні. Медіакритика в радянський період. Сучасний стан медіакритики в Україні: Detector Media, MediaSapiens, «Телекритика», «Журналіст України». Функції медіакритики: просвітницька, контролююча, рефлексивна.

Тема 2. Жанри й форми медіакритики (від газетної рецензії до TikTok-огляду) (2 год.)

Класичні жанри медіакритики: рецензія, огляд, есе, колонка. Аналітичні жанри: критична стаття, дослідження, моніторинг. Трансформація жанрів у цифрову епоху. Нові формати: відеоогляди на YouTube, подкасти про медіа, TikTok-критика, Twitter-threads. Блоги медіаекспертів. Характеристики якісного медіакритичного матеріалу: аргументованість, об'єктивність, фаховість, конструктивність.

Тема 3. Аудиторія і медіа: взаємодія глядача і медіаконтенту (2 год.)

Теорії медіасприйняття. Активна та пасивна аудиторія. Рецепційні дослідження (С. Холл). Партиципаторна культура (Г. Дженкінс). Український контекст: індекс медіаграмотності 2024 – 66% вважають, що контент спотворюється в інтересах політиків. Сегментація аудиторії за медіаспоживанням. Зворотний зв'язок аудиторії з медіа. Феномен "cancel culture". Роль медіакритики у підвищенні медіаграмотності суспільства.

Тема 4. Критика реклами, кіно і ТБ та стримінгових платформ (2 год.)

Специфіка критики реклами: етичні та естетичні критерії. Маніпулятивні технології в рекламі. Критика кіно: мистецькі та ідеологічні аспекти. Кінокритика в Україні. Телевізійна критика: аналіз форматів, якості контенту. Моніторинги «Детектора медіа»: телемарафон «Єдині новини». Стримінгові платформи: Netflix, Amazon Prime, українські Sweet.tv, Megogo. Нові виклики для критики: персоналізація, алгоритмічна рекомендація, випуск серіалів цілими сезонами.

Тема 5. Етика медіакритики: від цензури до свободи слова (2 год.)

Етичні принципи медіакритики: чесність, об'єктивність, професійність, конструктивність. Межі критики: цензура vs свобода слова. Критика vs образа.

Відповідальність медіакритика. Конфлікт інтересів. Український контекст: баланс між критикою медіа і свободою слова в умовах війни. Етичні кодекси медіакритиків. Самоцензура та її ризики. Критика державних/суспільних медіа. Роль громадських організацій: ІМІ, «Детектор медіа», Академія української преси.

Тема 6. Медіакритика в епоху дезінформації та фейків (2 год.)

Інформаційні війни та роль медіакритики. Фейкові новини: типологія, механізми поширення. 875 фейків виявлено в 10 регіонах України у 2025 році (ІМІ). Дезінформація vs міздезінформація vs малыінформація. Роль медіакритики у боротьбі з фейками. Фактчекінг: StopFake, VoxCheck. Критичний аналіз джерел. Верифікація контенту. Медіаграмотність як інструмент протидії дезінформації. 47% українців вважають дезінформацію актуальною проблемою (USAID-Internews, 2024).

Тема 7. Медіакритика і технології. Роль алгоритмів та ШІ (2 год.)

Вплив технологій на медіавиробництво та розповсюдження. Алгоритмічна курація контенту. Фільтрні бульбашки та ехо-камери. Штучний інтелект у журналістиці: можливості та загрози. AI-генерований контент: deepfakes, синтетичні медіа. Автоматизація створення новин. Етичні виклики використання ШІ. Медіакритика автоматизованого контенту. Прозорість алгоритмів. Роль критики в регулюванні цифрових платформ.

Тема 8. Міжнародні практики медіакритики (2 год.)

Медіакритика в США: традиції та сучасність. Columbia Journalism Review. Британська медіакритика: The Guardian, BBC Media Show. Німецький досвід: медіакритика громадських мовників. Польська "Wirtualne Media", "Press". Європейська обсерваторія журналістики (EJO). Міжнародні організації: Committee to Protect Journalists, Reporters Without Borders. Глобальні тренди: конвергенція медіакритики з фактчекінгом, зростання ролі audience studies. Уроки для України.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття є ключовою складовою курсу, спрямованою на формування навичок критичного аналізу медіапродукції, створення власних медіакритичних матеріалів та розвиток аналітичного мислення.

3.1. Загальні вимоги до підготовки

Перед кожним практичним заняттям студенти повинні:

- Опрацювати теоретичний матеріал лекції;
- Вивчити рекомендовану літературу та приклади медіакритичних матеріалів;
- Підготувати аналіз конкретних медіапродуктів згідно із завданням;
- Бути готовими до дискусій та конструктивної критики.

3.2. Приклади практичних завдань

Завдання 1. Аналіз новинного сюжету (2 год.)

Мета: навчитися критично аналізувати структуру, тональність та можливі упередження новинних сюжетів.

Хід виконання:

1. Обрати новинний сюжет з телебачення або онлайн-медіа (тривалість 2-3 хв.);
2. Проаналізувати структуру: лід, основна частина, кінцівка;
3. Визначити використані джерела інформації;
4. Оцінити баланс думок (чи представлені різні точки зору);
5. Виявити можливі упередження, маніпуляції;
6. Підготувати усну презентацію (5-7 хв.).

Критерії оцінювання: глибина аналізу, аргументованість, виявлення упереджень, якість презентації.

Завдання 2. Порівняльний аналіз висвітлення події різними медіа (4 год.)

Мета: навчитися порівнювати підходи різних медіа до висвітлення подій.

Хід виконання:

1. Обрати актуальну подію (політичну, соціальну, міжнародну);
2. Проаналізувати висвітлення в 3-5 різних медіа;
3. Порівняти: заголовки, ліди, використані джерела, тональність;
4. Визначити, які аспекти виділені або проігноровані кожним медіа;
5. Створити таблицю порівняння;

6. Підготувати презентацію з висновками.

Рекомендовані медіа: Українська правда, Babel, Суспільне, Радіо Свобода, Еспreso (з Білого списку ІМІ).

Завдання 3. Написання рецензії на фільм чи серіал (4 год.)

Мета: навчитися створювати медіакритичні матеріали жанру рецензії.

Вимоги до рецензії:

- Обсяг: 3000-4000 знаків;
- Структура: лід (інтригуючий початок), сюжет (без спойлерів), аналіз (акторська гра, режисура, операторська робота), оцінка, висновок;
- Аналіз соціального/культурного контексту;
- Аргументована оцінка (не просто "сподобалось"/"не сподобалось");
- Дотримання стилістики медіакритичного жанру.

Завдання 4. Критичний аналіз статті на предмет упередженості (4 год.)

Мета: навчитися виявляти упередженість, маніпуляції та дезінформацію в медіатекстах.

Алгоритм аналізу:

7. Обрати статтю з популярного інтернет-видання;
8. Перевірити джерела інформації (хто цитується, наскільки надійні джерела);
9. Виявити емоційно забарвлену лексику;
10. Визначити, чи збалансовано представлені різні точки зору;
11. Знайти можливі маніпулятивні прийоми (підміна понять, цифрова маніпуляція, селективність);
12. Оцінити загальну об'єктивність матеріалу;
13. Підготувати письмовий аналіз (2-3 стор.).

Інструменти: StopFake, VoxCheck, ІМІ – для перевірки фактів та консультацій.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів становить 52 години (58% загального обсягу дисципліни). Вона спрямована на поглиблення знань про медіакритику, розвиток аналітичних навичок та формування власної медіакритичної позиції.

4.1. Види самостійної роботи

14. **Опрацювання теоретичного матеріалу** – вивчення рекомендованої літератури, складання глосарію медіакритичних термінів (20 год.);
15. **Моніторинг медіакритичних видань** – регулярне читання Detector Media, MediaSapiens, IMI (10 год.);
16. **Підготовка до практичних занять** – аналіз конкретних медіапродуктів (12 год.);
17. **Виконання індивідуального завдання** – презентація про спеціалізовані медіакритичні видання (10 год.).

4.2. Індивідуальне завдання (обов'язкове)

Презентація про діяльність спеціалізованих медіакритичних видань

Студенти обирають одне спеціалізоване медіакритичне видання (українське або міжнародне) та готують презентацію.

Варіанти видань:

Українські:

- Detector Media
- MediaSapiens
- Інститут масової інформації (ІМІ)
- Академія української преси
- Центр медіареформ

Міжнародні:

- Columbia Journalism Review (США)
- The Guardian Media (Британія)
- European Journalism Observatory
- Wirtualne Media (Польща)

Вимоги до презентації:

- Мінімум 15 слайдів;
- Історія створення видання;
- Місія, цілі, цільова аудиторія;
- Тематика та жанри матеріалів;

- Приклади найкращих медіакритичних матеріалів;
- Вплив видання на медіаспільноту;
- Особистий погляд на діяльність видання.

5. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Система оцінювання є накопичувальною. Максимальна кількість балів – 100, з них 50 балів за поточний контроль та 50 балів за підсумковий контроль (залік).

Вид контролю	Максимальна кількість балів
Активність на практичних заняттях, тестування	30
Презентація про медіакритичне видання	10
Контрольна робота	10
Підсумковий контроль (залік)	50
ВСЬОГО	100

Умови допуску до заліку: для отримання допуску до підсумкового контролю необхідно набрати мінімум 25 балів за поточний контроль.

Форма підсумкового контролю: залік (комбінована форма).

Особливе завдання заліку: проведення дебатів на тему медіаетики. Студенти готують аргументи щодо етичних дилем у медіа (наприклад, розголошення приватної інформації, баланс між правом знати і приватністю) та проводять дебати в групах.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА РЕСУРСИ

6.1. Основна література

- 18.Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіакритика. Львів, 2004. 312 с.
- 19.Квіт С. М. Масові комунікації : підручник. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 208 с.
- 20.Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність : короткий огляд. Київ : Академія української преси ; Центр вільної преси, 2011. 58 с.
- 21.Сулім А. А. Медіакритика в Україні: функції, тематика, проблематика : дис. канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2015. 242 с.

6.2. Актуальні українські ресурси

- Detector Media – <https://detector.media/>
- MediaSapiens – <https://ms.detector.media/>
- Інститут масової інформації – <https://imi.org.ua/>
- Мапа рекомендованих медіа – <https://map.detector.media/>
- Академія української преси – <https://aup.com.ua/>
- StopFake – <https://www.stopfake.org/uk/>

6.3. Міжнародні ресурси

- Columbia Journalism Review – <https://www.cjr.org/>
- The Guardian Media – <https://www.theguardian.com/uk/media>
- European Journalism Observatory – <https://ua.ejo-online.eu/>
- Wirtualne Media (Польща) – <https://www.wirtualnemedial.pl/>

Укладач: Шлемкевич Тетяна Вікторівна

кандидат філологічних наук, старший викладач журналістики
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника